

HRVATSKA SELJAČKA LOVAČKA DRUŠTVA I ORGANIZACIJA LOVA U DRUGOJ POLOVICI 30-IH GODINA 20. STOLJEĆA U HRVATSKOJ

PEASANTS' HUNTING ASSOCIATIONS OF CROATIA AND ORGANIZATION OF HUNT EVENTS IN THE SECOND HALF OF 1930S IN CROATIA

Ivica Šute

Odsjek za povijest
Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu
I. Lučića 3, 10000 Zagreb, Hrvatska
ivica.sute@gmail.com

Primljeno / Received: 12. 4. 2009.

Prihvaćeno / Accepted: 12. 8. 2009.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK / UDC 711.42 - 497.5 (091-Hrvatska)

Sažetak

U širokom rasponu svoje mnogostruke djelatnosti glede organiziranja i podizanja sveukupnog životnog standarda hrvatskog seljaštva u drugoj polovici 30-ih godina 20. stoljeća, osnivanje i rad Hrvatskih seljačkih lovačkih društava predstavlja zanimljivu i važnu epizodu. Shvaćajući lov kao izrazito važnu gospodarsku granu, Gospodarska je Sloga osnivanjem Seljačkih lovačkih društava nastojala preuzeti lov u svoje ruke. U tom smislu poduzet je čitav niz akcija čija je svrha bila da se seljaštvo organizira po pitanju lovstva.

Ključne riječi: lov, seljaštvo, Gospodarska Sloga, krivolov, Hrvatska seljačka lovačka društva

Key words: game hunt, peasantry, Gospodarska Sloga, poaching, Peasants' hunting associations of Croatia

Uvod

Glavni zagovornik i provoditelj zadružne ideje u Hrvatskoj tijekom tridesetih godina 20. stoljeća bila je Gospodarska Sloga (GS), ekonomska organizacija Hrvatske seljačke stranke (HSS).¹ Njezinim djelovanjem u nepunih šest godina (srpanj 1935. - travanj 1941.) učinjeni su mnogi koraci u cilju povišenja cijena stoke i seljačkih proizvoda na sajmovima, utvrđivanja nadnica poljoprivrednih radnika, sniženja gradskih daća, podizanja sjemenskih hambara i sl. Već tijekom prve godine rada njezina se djelatnost brzo proširila akcijom pomoći pasivnim krajevima (Dalmatinska zagora, Lika, Bosna i Hercegovina) te organiziranjem smještaja

¹ O organizaciji i radu Gospodarske Sloge više u: Ivica ŠUTE, *Organizacija i djelovanje Gospodarske Sloge (1935.-1941.)*, doktorska disertacija, Zagreb 2007.; Marijan MATICKA, »Obilježje početka rada 'Gospodarske Sloge' u početku njezine djelatnosti«, *Historijski zbornik*, XXIX-XXX/1976.-1977., 493-500.

siromašne djece u bogatije krajeve sjeverne Hrvatske.² Osim toga, Gospodarska je Sloga inicirala osnivanje srodnih udruga, kao što su Središnja mljekarska zadruga, Uljarska zadruga, Skladište seljačkih zemaljskih proizvoda itd. Još dalje od domašaja samih gospodarskih pokreta išla je inicijativa za osnivanjem Zajednice općina Gospodarske Sloge, a postavljanju rada na znanstvene i stručne temelje trebao je poslužiti novoosnovani Zavod za proučavanje seljačkog i narodnog gospodarstva.³

Svakako jedna od zanimljivijih organizacija koja je u spomenutom razdoblju niknula iz redova Gospodarske Sloge bila je organizacija Hrvatskih seljačkih lovačkih društava. Ovo je društvo predstavljalo specifičnu organizaciju seljaka lovaca ujedinjenih u sklopu svoje »matične« zadruga i političke stranke pod čijim je pokroviteljstvom Gospodarska Sloga uostalom i djelovala. Glavnog »krivca« za organiziranje seljaštva po pitanju lova, kao i zanimanja seljaka oko zakupa lovišta, u Središnjici GS-a pronalazili su u lovcima iz grada, »koji su često pravili nepotrebne štete na seljačkim njivama, te izazivali sukobe sa seljacima i vredali ih na njihovom vlastitom zemljištu i u domu.«⁴ Uz lovce iz grada navode se i strani lovci, tj. »oni koji ne pripadaju hrvatskom narodu«, a koji su u »protunarodnom taboru radili na štetu hrvatskog naroda.«⁵ Treba također napomenuti kako je bilo i primjera odmazde seljaka prema divljači na lovištima građana. Činili su to ponajviše kao izraz nemoći, ali i inata. Međutim, isticalo se kako upravo ovakva organizacija lovstva koju provodi GS ima za cilj »povezati grad sa selom, da zbliži građane sa seljacima, te da ukloni krivo mišljenje, koje često jedni o drugima imaju.«⁶ Usporedno s propagandom za preuzimanje lova, GS je vodio i propagandu da u trenutku njegova preuzimanja nestane krivolovaca, a naročito da se ne lovi u vrijeme štetno za divljač i da se ne uništava budući lov.

2. Dvojnost lovnog sustava u Hrvatskoj

Radi boljeg razumijevanja problema lovstva na području Hrvatske u promatranom periodu potrebno je pojasniti njegovu dvojnost, odnosno različitost sustava lovstva na području Savske i Primorske banovine, te od 1939. godine Banovine Hrvatske. U povijesti lova razvila su se dva sustava lova: *regalni* i *dominalni*. *Dominalni* sustav lova postojao je u vrijeme djelovanja GS-a na području nekadašnje banske Hrvatske i Slavonije, odnosno Savske banovine. Socijalni i politički p(re)okreti koncem 18. i tijekom 19. stoljeća doveli su do oslobađanja

² Za ovu prvu akciju Gospodarske Sloge vidjeti: Ivica ŠUTE, »Amerikanski fond dr. V. Mačka i pomoć Gospodarske Sloge pasivnim krajevima 1936. godine«, *Časopis za suvremenu povijest* 40, br. 3, Zagreb 2008., 1045-1066.

³ O nastojanju HSS-a da zadobije vlast u općinskoj samoupravi te o radu Zajednice općina Gospodarske Sloge više u: Suzana LEČEK, »Borba Hrvatske seljačke stranke za općinsku samoupravu 1936.-1939.« *Časopis za suvremenu povijest* 40, br. 3, Zagreb 2008., 999-1032; Ivica ŠUTE, »Zajednica upravnih općina«, u: *Organizacija i djelovanje Gospodarske Sloge*, 273-281.

⁴ »Izgradnja gospodarskih ustanova i zadrugarstva«, *Gospodarska Sloga*, br. 9, 1. 5. 1938., 9.

⁵ »Hrvatski seljak je godinama mirno gledao, kako drugi gaze njegova polja i love divljač, podnosi je štetu i od divljači i od lovaca, a često puta i uvrede. Međutim seljaku je to dozlogrdilo, pa se počeo organizirati, da unutar Gospodarske Sloge organizirano preuzme lov u svoje ruke.«; *Isto*.

⁶ »Gospodo lovci iz grada, dodite među nas seljake, pa ćete vidjeti, da nismo tako zaostali, kao što mislite. U koliko i jesmo iza vas, uklonimo i popravimo, pa da zajedno s vama sudjelujemo na promicanju lova i lovstva, kako bi to postalo unosna grana našeg narodnog gospodarstva.«; »Seljačstvo i lov«, *Gospodarska Sloga*, br. 13, 15. 6. 1938., 4.

kmetstva i razrješenja feudalnih odnosa, pa su i glede lova proizveli velike promjene. Lov je postao slobodan i pristupačan svakome, ali samo kratko vrijeme, jer se uvidjelo da je potpuna sloboda lova urodila vrlo štetnim posljedicama »pošto su seljaci počeli s reda ubijati lovnu divljač.«⁷ Prilike su se promijenile donošenjem tzv. *Patenta* iz 1857. i lovnog zakona iz 1870. godine, kojim se dokinulo *regalno* pravo lova u Hrvatskoj i Slavoniji. Kasniji zakon o lovu iz 1893. godine pripomogao je da se u banskoj Hrvatskoj potpuno dokine *regalni* sistem lova.⁸ Nakon što je u banskoj Hrvatskoj - a kasnije i Vojvodini - dokinut *regalni* sustav lova, odmah je uveden zakupni *dominalni* sustav s jasnim ciljem da se uzme lovna divljač u potpunu zaštitu te da se lov dovede u sklad s javnim interesima cjelokupnog stanovništva.

U krajevima gdje je vladao *dominalni-zakupni* sustav pojedina je upravna općina lov u zakup izdavala putem javne dražbe na 12 godina najboljim ponuđačima, koji su pak imali zakonske preduvjete u vezi s preuzimanjem lova u zakup. Svota koja se pritom dobivala za lov išla je u korist pojedine poreske općine, pa se time smanjivao općinski namet. Lov *dominalnog* sustava bio je ne samo u Hrvatskoj nego i u cijeloj Europi najprihvatljiviji i najbolji način lovstva. Činjenice su ujedno pokazale prednost ovog zakupnog sustava pred svima ostalima. U banskoj Hrvatskoj i Slavoniji, gdje je taj sustav lova još polovicom 19. stoljeća proveden, broj je divljači bio nerazmjerno veći nego tamo gdje je postojao *regalni* sustav.

U drugim krajevima vladao je *regalni* sustav lova. Ovaj se sustav umnogome razlikovao od *dominalnog* sustava jer je po njemu država naprosto prisvojila pravo lova, bez ikakvog obzira na to čija je zemlja. Tamo gdje je bio uveden *regalni* sustav lova prirodna je posljedica bila da je u lov bio uključen neograničeni broj lovaca. U Srbiji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini vladao je takav *regalni* sustav lova pa zato tamo nije bilo mnogo divljači te se tek u novije vrijeme počela uvoditi zabrana lova. Prema Mišuri, *regalni* sustav lova trebalo bi zapravo nazvati nezaštićenim sustavom lova.⁹

Dalmacija je u tom smislu predstavljala osobiti problem. Tamo naime lov nije osnovan na zakupnom (*dominalnom*) sustavu, a niti je potpuno pripadao *regalnom*. Kada je nakon 1848. godine spojeno pravo lova s vlasništvom zemlje, a zatim proveden i zakupni (*dominalni*) sustav lova, u Dalmaciji je lovljenje bilo zabranjeno bez naročite dozvole vlasnika zemlje. To se ponajbolje vidi u *Pokrajinskom zakonu o zaštiti poljodjelstva za Dalmaciju* od 13. veljače 1882., koji je vrijedio još i u 30-im godinama 20. stoljeća. Čak se i tog starog zakona nisu pridržavali svi vlasnici zemlje, a niti sami lovci, pa je ovaj zakon uslijed takvog ponašanja ostao *mrtvo slovo na papiru*. Dalmacija je tijekom 30-ih godina 20. stoljeća što se tiče lova naprosto bila »pusta zemlja« jer je vrijedio nezaštićeni sustav lovstva pa stoga posljedično

⁷ Tadija MIŠURA, *Seljačka lovačka čitanka*, I. dio, Zagreb 1940., 11.

⁸ Također *Madžarskim zakonom o lovu iz 1883.* u Vojvodini je dokinuto *regalno* pravo lova, te je spojeno s pravom vlasništva zemlje., *Isto*.

⁹ »Za jedinstveni sistem lova«, *Gospodarska Sloga*, br. 24-25, 23. 12. 1938., 6. Mišura tako za »ovo zlo« optužuje tursku vlast, »jer na ovim područjima, koja su nekada podpadala pod tursku vlast, pravo lova nije stoljećima bilo nikada uređeno. Turci su puštali da svatko lovi gdje i kako mu se sviđa. Kako su ti krajevi bili rijedko naseljeni, a obilovali nepreglednim šumama, divljač se je uvijek opet mogla množiti. Danas, kada se svaki dan šuma siječe i krči, narod se gušće naseljava, a lovaca ima sve više i više, trebalo bi i u ovim krajevima uvesti dominalni sistem lova, ako se misli, da se lovišta bar donekle podignu.«

domaće lovne divljači uopće nije niti bilo.¹⁰ Činjenica koju su osnivači HSLD-a morali uzeti u obzir prilikom organiziranja i ovog pokreta bila je ta da je Dalmacija predstavljala turistički atraktivan kraj za strane lovce, »koji dolaze sa zdravom valutom i ostavljaju velike svote novaca u našem narodu.« Zato se vrlo ekonomično i pragmatično pretpostavljalo da u onim okolnostima kada bi se lov u Dalmaciji uzeo pod strogu kontrolu i podigao na višu razinu ne bi bilo dvojbe »da bi stranci i u ovoj grani narodnog gospodarstva ostavili velike svote novca, a osim toga domaći lovci imali bi više za loviti.«¹¹

U čitavoj Kraljevini Jugoslaviji postojalo je sedam raznih zakona o lovstvu: srpski, crnogorski, bosanskohercegovački, dalmatinski, hrvatsko-slavonski, mađarski, kranjski i štajerski. Ovakvo je stanje potrajalo sve do donošenja novog *Zakona o lovstvu* od 5. prosinca 1931., kojim je napokon ujedinjeno lovno pravo Jugoslavije, i to na način da je pravo lova spojeno sa zemljišnim vlasništvom. Međutim, unatoč spomenutom zakonu, sve do konca 30-ih godina 20. stoljeća još su u nekim pokrajinama bili upotrebljavani stari zakoni o lovu, koji su se međusobno mnogo razlikovali zbog postojećih raznih lovnih sustava. U Srbiji, Bosni i Hercegovini i Dalmaciji postojao je tako *regalni* sustav lova, dok je u Hrvatskoj i Slavoniji, Vojvodini i Sloveniji bio na snazi *dominalni* sustav lova.

Za širenje lovačkog pokreta u Hrvatskoj svakako je od izuzetne važnosti *Zakon o lovu* od 5. prosinca 1931. godine, kojim je pružena i seljaku mogućnost da kod licitacija vlastitih lovišta i sami nastupe te ih iskoriste za svoje gospodarske potrebe.¹² U to je vrijeme uređenje lova u Hrvatskoj bilo organizirano na zakupnom sustavu, tj. uz određenu odštetu i navođenje vlasnika zemljišta na kojem se vršio lov. To je učinjeno zbog toga jer su hrvatska seljačka zemljišta bila rasparcelirana u male posjede pa vlasnici zemljišta ne bi bili u mogućnost uspješno vršiti lov, a niti bi se na taj način divljač moglo racionalno odgajati. Stoga su uzeti veći kompleksi od najmanje 200 ha ili 414 jutara površine kao jedna cjelina, i to uglavnom cijele upravne općine, pa su se ta zemljišta davala u zakup pojedinim osobama, dok je zakupnina pripadala vlasnicima zemljišta odnosno upravnim općinama.¹³ Zakup lova vršili su do tada uglavnom ljudi iz gradova, a samo iznimno seljaci.

Osnivanje i djelovanje Hrvatskih seljačkih lovačkih društava

Shvaćajući lov kao izrazito važnu gospodarsku granu, osnovano je 18. listopada 1936. godine na poticaj seljaka zagrebačke okolice i u sklopu GS-a prvo Hrvatsko seljačko lovačko društvo za kotar Zagreb vanjski, za čijeg je predsjednika izabran Stjepan Herjanić.¹⁴ Nakon

¹⁰ Prilike u lovstvu nisu se u međuvremenu popravile. Jedini se napredak vidio na Marjanu kod Splita, koji je pretvoren u »neku vrst zvjerinjaka, gdje imade veliki broj zečeva, jarebica kamenjarka, fazana, pa čak i srna.«, MIŠURA, *Seljačka lovačka čitanka*, 18.

¹¹ *Isto*, 19.

¹² »Zakon o lovu od 5. prosinca 1931.«, u: MIŠURA, *Seljačka lovačka čitanka*, 69-86.

¹³ »Seljačtvo i lov«, *Gospodarska Sloga*, br. 10, 15. 5. 1938., 5.

¹⁴ Prigodom osnutka ovog društva s velikim je entuzijazmom i odlučnošću napomenuto kako se od sada na lov ne gleda više »kao šport moćnog kapitala, nego lov koji mora biti grana narodnog gospodarstva, pristupačan svakom pravom lovcu seljaku i građaninu pod jednakim uslovima iskorišćivanjem lova u okviru pravila hrvatskog seljačkog lovačkog društva i zakona o lovu.«, MIŠURA, *Seljačka lovačka čitanka*, 35.

osnivanja zagrebačkog lovačkog društva došlo je vrlo brzo do osnivanja istorodnih društava diljem Hrvatske. Do polovice 1938. godine već su bila osnovana lovačka društva za kotareve Zagreb, Pregrada, Petrinja, Sisak, Jastrebarsko, Valpovo, Pisarovina, Velika Gorica, Sveti Ivan Zelina, Novi Marof i Split, te su ubrzo sva ova društva dobila potvrdu pravila od nadležne vlasti. Koncem studenoga 1938. godine bilo je već organizirano ovakvih seljačkih lovačkih društava u 12 kotareva, dok su se u 25 kotareva nalazila u postupku osnivanja.¹⁵ Sredinom 1939. godine osnovano je Hrvatsko seljačko lovačko društvo za đurđevački kotar u Đurđevcu,¹⁶ zatim za bjelovarski kotar u Bjelovaru,¹⁷ za kotareve Čazma i Virovitica¹⁸ te su društvena pravila bila upućena Banskoj upravi na odobrenje. Međutim, kako su lovišta u mnogim kotarima dolazila na dražbu tek u razdoblju od 1940. do 1945. godine, to se i lovačka društva nisu osnivala svugdje istovremeno, nego tek postupno i gdje se za to javljala potreba. GS je seljačkim lovačkim društvima stavio na raspolaganje jednog činovnika, a u svom *Kalendaru za godinu 1939.* tiskao je opširne upute za osnivanje *Hrvatskih seljačkih lovačkih društava.*¹⁹ Smisao ovog udruživanja seljaka u lovačkim društvima diljem Hrvatske bio je da se i seljaci sami aktivno uključe u lov te da se udruženi s građanstvom bave lovom i promicanjem lovstva. Postupak prilikom osnivanja lovačkog društva bio je vrlo sličan osnivanju drugih organizacija u sklopu ekonomske organizacije HSS-a. Kotarski je povjerenik GS-a bio dužan kod osnivanja Društva nedjeljom ili pak u vrijeme nekog blagdana sazvati sastanak članova. Na spomenutom sastanku obično bi se pročitala pravila Društva te bi se donio zaključak o terminu održavanja skupštine Društva. Osnivačku je skupštinu organizator bio dužan 48 sati prije održavanja prijaviti pismeno općoj upravnoj vlasti prvog stupnja (kotarskom načelstvu).²⁰ Obično bi se na dan osnivačke skupštine pozvao izaslanik GS-a iz Središnjice u Zagrebu, koji bi pomogao provesti skupštinu. U duhu hrvatskoga seljačkog pokreta i ekonomske organizacije GS, za predsjednika Lovackog društva birao se isključivo seljak »od pluga i motike«, a zatim su bili birani potpredsjednik, tajnik, blagajnik te od svake općine dotičnog kotara po jedan odbornik i jedan zamjenik. U nadzorni odbor i obranički sud biralo se po pet osoba. Ovakav je izbor sačinjavao potpuni odbor jednog Hrvatskog seljačkog lovačkog društva, pri čemu valja istaknuti kako su za razliku od predsjednika potpredsjednik, tajnik i blagajnik ipak mogli biti građani.²¹ Nakon odobrenja pravila Društva od banske vlasti, sazivala bi se glavna godišnja skupština, kojom bi i formalno-pravno Društvo počelo sa svojim službenim radom. U odbor HSLD-a birali su se isključivo pravi lovci. Članovi su se primali s pristupnicom, koju je trebao

¹⁵ »Lovačke vijesti«, *Gospodarska Sloga*, br. 23, 23. 11. 1938., 2. U istom broju date su upute seljacima-lovcima o tome koja je lovna, a koja grabežljiva divljač, gdje živi, kako se plodi i čime se hrani.

¹⁶ »Lovačke vijesti«, *Gospodarska Sloga*, br. 11, 1. 6. 1939., 2.

¹⁷ *Isto*, br. 12, 15. 6. 1939., 5.

¹⁸ *Isto*, br. 17, 1. 9. 1939., 3.

¹⁹ »Seljačtvo i lov«, *Kalendar Gospodarske Sloga za godinu 1940.*, 142.

²⁰ Prijava je glasila ovako: »Čast nam je na osnovu zakona o udruženjima, zborovima i dogovorima javiti Vam, da ćemo održati osnivačku skupštinu Hrvatskog seljačkog lovačkog društva za kotar dne ... 194... u ... prostorijama ... u 9 sati prije podne sa slijedećim dnevnim redom: 1. izbor predsjedatelja osnivačke skupštine, jednog perovode i trojicu ovjerovoditelja skupštinskog zapisnika; 2. čitanje i prihvatanje pravila; 3. izbor predsjednika i ostalih članova upravnog odbora i njihovih zamjenika, te nadzornog odbora i obraničkog suda; 4. slučajnosti. Za akcioni odbor: N. N.; MIŠURA«, *Seljačka lovačka čitanka*, 36.

²¹ *Isto*, 37.

potpisati pristupajući član i dva svjedoka te se pristupajućem članu, nakon što Društvu uplati upisninu i određenu godišnju članarinu, izdavala društvena članska iskaznica. Idući korak nakon primanja članova sastojao se u učlanjenju Društva u Savez lovačkih društava Savske banovine/Banovine Hrvatske u Zagrebu (Berislavićeva ulica br. 9).²² Redoviti članom HSLD-a mogao je dakle postati svaki lovac član GS-a koji je posjedovao lovačke isprave, ili će ih tek naknadno primiti (lovnu kartu, oružni list itd.), a kojeg je primila za člana glavna skupština Društva. Osim *redovitih* postojali su i *podupirajući članovi*, *članovi utemeljitelji* i *počasni članovi*,²³ dok su upravna tijela Društva bila glavna skupština te upravni i nadzorni odbor. Za društveni znak uzeta je životinja kuna, a članovi Društva nisu bili obvezatna nositi nikakve naročite društvene odjeće, tj. uniforme.²⁴

Kako je u ožujku 1938. godine provedena dražba lova, prešlo je mnogo lovišta u ruke Hrvatskog seljačkog društva pa se od strane ovog društva pristupilo konkretnom radu na koordiniranju poslova članica, kao i educiranju članova. Tako je npr. Tadija Mišura, blagajnik i *spiritus movens* HSLD-a u Zagrebu, upozoravao seljake lovce na postupanja u daljnjem periodu. Naime, kako je nastupilo vrijeme lovostaja, Mišura je apelirao na članove Društva da nastoje da »niti jedan mladi zec, niti jedno pile od fazana ili trčke ne uquine.« Također je tražio od kosaca da prilikom košnje djeteline »paze i čuvaju gnijezda« te da naročito »poduče sve pastire da čuvaju mladinu divljači u polju i šumi, jer je to sada vaše.«²⁵ Mišura je naglašavao kako je obveza seljaka da takvu zadaću obave čak i tamo gdje još nisu bila organizirani HSLD-i kako bi se i ti krajevi pripremili za novi oblik organizacije lovstva pod okriljem ove organizacije nastale u sklopu GS-a. Kroz relativno kratko vrijeme postigla su ova lovačka društva znatne uspjehe kod podizanja lova. Seljaštvo je lovnu divljač uzelo u zaštitu, pa je na nekim lovištima lov općenito bio zabranjen, a u nekima veoma ograničen. Osim toga provelo se i likvidiranje grabežljivih štetočina, kao npr. vrana, svraka, šojki itd., te se propagirao pokret glede zaštite šuma u Hrvatskoj.²⁶ Najvažniji rezultat ipak je postignut kod sprječavanja raširenog krivolova.

O početnom entuzijazmu ali i efikasnosti Društva govore i sljedeći podaci. Naime, u više kotareva HSLD-i su zatvorili svoja lovišta te se kroz cijelu 1937. godinu nije smjelo ubijati srne, zečeve i ženke fazanke, i to u kotaru Sisak, Petrinja, Jastrebarsko, Zagreb itd. Neki HSLD-i zatvorili su lov i u 1938. godini s ciljem da se pomlade i oporave lovišta po dosadašnjim

²² Svaki član plaćao je godišnje Savezu: 1. upisninu jedanput zauvijek - 50 dinara; godišnju članarinu - 60 dinara; zeleni krst - 2 dinara. Kada član dobije društvenu i saveznu iskaznicu, imao je zatražiti na temelju ovih dviju iskaznica kod opće upravne vlasti prvog stupnja (kotarskog načelstva) nabavnu dozvolu za lovačko oružje, kako bi nakon toga mogao dobiti lovačku kartu., *Isto*, 39.

²³ Redoviti članovi imali su pravo punovažno sudjelovati na glavnim skupštinama društva, birati i biti birani u upravu i ostale odbore društva i u obranički sud. Podupirajući članovi, članovi utemeljitelji i počasni članovi imali su pak pravo sudjelovati kod svih društvenih priredaba, izuzev u izvršavanju lova., *Isto*, 50.

²⁴ *Isto*, 47.

²⁵ »Seljaci lovci«, *Gospodarska Sloga*, br. 12, 1. 6. 1938., 4.

²⁶ »Akcija za čuvanje i sadnju šuma. Poziv dra Vladka Mačeka narodu. Mjere Gospodarske Sloge«, *Drvotražac*, br. 22 (1142), 42/1939., 2.

lovozakupnicima opustošena.²⁷ Međutim, katastrofalna poplava u proljeće 1939. godine nanijela je velike štete u svim hrvatskim krajevima te je uništila gnijezda lovne divljači i pogušila divljač u velikom broju.²⁸ Zato se iz Središnjice upozoravalo da se 1939. godine što manje lovi, »jer je divljač stradala od poplava, pa ako sami lovci ne uzmu divljač u zaštitu, neka potuku i onaj ostatak koji se je izpred poplave spasio, onda ne će imati slijedećih godina što da love.«²⁹ Osim toga, Sporazumom Cvetković - Maček 26. kolovoza 1939. godine nastala je i drugačija situacija u pogledu zakonske regulacije lovstva na cjelokupnom području novouspostavljene Banovine Hrvatske.

Lovstvo u vrijeme Banovine Hrvatske

Naime, stvaranjem Banovine Hrvatske 1939. godine nastala je dvojnost i u lovnom sustavu, jer su Banovini Hrvatskoj priključeni Dalmacija te jedan dio Bosne i Hercegovine, gdje je - kako je to već prethodno spomenuto - postojao *regalni* sustav lovstva. Velika razlika između *dominalnog* i *regalnog* sustava lova imala je za posljedicu da su se prilike lovstva u Banovini Hrvatskoj nejednako razvijale. Prema postojećem zakonu o lovu morao je svaki sudionik - koji je pristupao na dražbu lova - posjedovati valjanu lovačku kartu, a nju nije mogao dobiti nitko tko nije bio član jednog lovačkog društva, koje je pak bilo učlanjeno u Savez lovačkih udruženja. Također je morao posjedovati saveznu iskaznicu i oružni list te je morao iskazati da je pravovremeno položio kauciju. Uslijed tih propisa rijetki su bili seljaci u Hrvatskoj koji su posjedovali spomenute lovačke isprave te stoga nisu niti mogli pristupiti na dražbu lova. Ovdje treba istaknuti kako je zakon o lovu, a osobito njegova odredba glede javne dražbe lova potpuno isključila seljaka da bude sudionik lova pa je tako sve do osnutka Banovine Hrvatske još bilo lovozakupnika koji su zakupili lovišta u više kotareva.

Upravo je zato 17. listopada 1939. godine deputacija hrvatskog seljačkog lovačkog pokreta pod vodstvom kotarskog povjerenika Andrije Podbrežnjaka, seljaka iz Sesevetskog Kraljevca, predala rezoluciju banu dr. Ivanu Šubašiću, u kojoj traže da se lov vodi kod Banske uprave Banovine Hrvatske u organizaciji i administraciji šumarstva (posebni odsjek za lov) te da se uvede na cijelom području Banovine Hrvatske jedan jedinstveni *dominalni*, tj. zakupni sustav lova. Osim toga zatražili su i da se dotadašnji Savez lovačkih udruženja Savske banovine u Zagrebu pretvori u »Savez lovačkih društava Banovine Hrvatske u Zagrebu«, kao i da se raspuste sva dotadašnja lovačka društva na području Banovine Hrvatske koja nisu osnovana u sklopu GS-a, a na svako njihovo mjesto osnuje za svaki kotar po jedno Hrvatsko seljačko lovačko društvo, po uzoru kako je to da tada GS u nekim kotarevima već osnovao. Njihovi daljnji zahtjevi išli su u smjeru uspostavljanja lovnog redarstva po uzoru na neke napredne

²⁷ »Lovačke vijesti«, *Gospodarska Sloga*, br. 10, 15. 5. 1939., 2. U članku Tadije Mišure ističe se kako »se ove godine (1939., op. a.) opaža više lovne divljači«, a razlog tome pronalazi u tome »što su seljačka lovišta prošle godine mirovala«. Osim toga, »organizirani seljaci lovci ustali su, da suzbiju krivolovstvo, koje je i onako u opadanju od kako su se počela osnivati hrvatska seljačka lovačka društva.«

²⁸ »Lovačke vijesti«, *Gospodarska Sloga*, br. 19, 3. 10. 1939., 8.

²⁹ *Isto*.

države kao npr. bivše Čehoslovačke, Rumunjske, Bugarske i Njemačke, te poništenja svih dotadašnjih dražbi lova i ponovnog uređenja lovišta počevši od 1940. godine. Na koncu su tražili da se promijeni zakon o lovu koji je - prema njihovim riječima - pristran, da se donese zakon o lovu koji će odgovarati sadašnjim prilikama lova u Hrvatskoj te da se po zimi održavaju tečajevi lova po selima, koje bi vodili napredni lovci uz pomoć jednog lovačkog priručnika.³⁰

Međutim, očito se nakon uspostave Banovine Hrvatske nije učinilo ništa po pitanju bolje organizacije lovstva jer upravo početkom prosinca 1939. godine GS upozorava da su »seljaci, kao i građani lovozakupci, krivo razumjeli rezoluciju (...) jer su i jedni i drugi počeli na veliko haraćiti lovnu divljač, seljaci u slobodu, a građani lovozakupnici u strahu za gubitkom lova.«³¹ Upravo zato traže da se prestane s »haračenjem lovne divljači« i da se svi seljaci najstrože drže postojećeg zakona o lovu, svojih društvenih pravila i lovnog reda. Prekršitelje zakona o lovu imalo se odmah prijaviti nadležnoj vlasti, a kopiju prijave također poslati Središnjici GS-a, odjelu za lovstvo.³²

Napredak lova u Hrvatskoj ponajviše je kočio upravo krivolov. Dapače, gotovo nerješiv problem u čitavom analiziranom razdoblju predstavljalo je krivolovstvo, koje je uzelo velikog maha, »te se nemilosrdno i zlonamjerno haraći sva lovina-divljač.«³³ Stoga je referent lova GS-a Tadija Mišura³⁴ pozvao u ime Središnjice GS-a sva hrvatska seljačka lovačka društva da njihovi tajnici sastave točan popis svih krivolovaca na području njihova kotara. U taj su popis bili dužni unijeti ime i prezime krivolovaca, njegovo zanimanje, mjesto stanovanja i kućni broj, je li član GS-a i sl. Navedeni su popis bili obvezatni poslati Središnjici GS-a, odsjeku za lovstvo. Mjesni, općinski i kotarski povjerenici GS-a morali su na svojim sastancima opominjati seljaštvo na posljedice koje su prijetile lovnoj divljači od krivolova, a Vrhovno zapovjedništvo Hrvatske seljačke zaštite zamoljeno je da pomogne u suzbijanju krivolova.³⁵ Ovakva je situacija trajala sve do izbijanja rata te se može pretpostaviti kako akcija Društva nije u danim mjesecima polučila neke značajnije rezultate, unatoč široko postavljenim ciljevima i velikom angažmanu njegovih čelnika.

³⁰ »Što će biti s lovom u Banovini Hrvatskoj?«, *Gospodarska Sloga*, br. 20, 15. 10. 1939., 4; »Potrebna je svestrana reorganizacija lova u Banovini Hrvatskoj«, *Gospodarska Sloga*, br. 22, 15. 11. 1939., 2.

³¹ »Lovačke vijesti - Prva opomena«, *Gospodarska Sloga*, br. 23, 5. 12. 1939., 4.

³² »Naš pokret ide za tim da lov očuva i podigne, a ne da ga uništi. NIJE LOVAC ONAJ, KOJI SAMO UBIJA DIVLJAČ, VEĆ JE LOVAC ONAJ, KOJI SE ZA NJU BRINE I RACIONALNO (RAZUMNO) JE LOVI (istaknuto u originalu). Čim je zemlja na većem gospodarskom stupnju, tim je u njoj više plemenite lovne divljači.«; *Isto*. Zanimljivo je da je gornja obavijest bila objavljena ne samo u glasilu *Gospodarska Sloga*, već i u *Hrvatskom dnevniku*, *Jutarnjem listu*, *Seljačkom domu* i *Lovačkom vjesniku*.

³³ »U krivolovstvo uvukli su se najgori elementi, koji su za sobom povukli i nedoraslu mladež. Krivolov vode negativni tipovi, koji žele zaustaviti hrvatski seljački lovački pokret, jer znadu, da će im ovaj pokret njihov protiv-narodni rad jednom zauvijek osujetiti.«; »Lovačke vijesti«, *Gospodarska Sloga*, br. 4, 15. 2. 1940., 6.

³⁴ Mišura je polovicom studenog 1940. godine objavio - u ovom tekstu na nekoliko mjesta citirani - prvi dio lovačkog priručnika pod naslovom »Seljačka lovačka čitanka«. Knjiga je imala 112 stranica i u njoj je dan kratak pregled stanja lova u Hrvatskoj i Slavoniji, Dalmaciji, Vojvodini, Bosni i Hercegovini, kao i čitav niz podataka vezanih uz Hrvatski seljački lovački pokret i GS. Također je priložen i dodatak s pojedinim odlomcima iz zakona, uredba i pravilnika koji su se odnosili na lov. Knjiga se naručivala izravno kod pisca (*Gospodarska Sloga*, Zvonimirova ul. 15a, Zagreb), a stajala je 16 dinara (bez poštarine).

³⁵ *Gospodarska Sloga*, br. 4, 15. 2. 1940., 6.

Zaključak

Prema svemu navedenom može se zaključiti sljedeće. Djelovanje HSLD-a u sklopu GS-a predstavljalo je jedan u nizu pokreta koji su išli za boljim organiziranjem seljaštva u Hrvatskoj i podizanja njegova životnog standarda. Shvaćajući lov kao izrazito važnu gospodarsku granu, u sklopu GS-a osnovana su brojna lovačka društva koja su djelovala u sklopu postojećih Saveza lovačkih društava. Kroz relativno kratko vrijeme postigla su ova lovačka društva znatne uspjehe kod podizanja lova. Seljaštvo je lovnu divljač uzelo u zaštitu, pa je na nekim lovištima lov uopće bio zabranjen, a u nekima veoma ograničen. Osim toga provelo se i likvidiranje grabežljivih štetočina te se propagirao pokret glede zaštite šuma u Hrvatskoj. Međutim, kako su lovišta u mnogim kotarima dolazila na dražbu tek u razdoblju od 1940. do 1945. godine, lovačka društva nisu se osnivala svugdje istovremeno nego tek postupno i gdje se za to javljala potreba. Osim toga, nakon početnog entuzijazma i uspjeha u svladavanju problema krivolovstva, u godinama neposredno pred rat upravo je krivolov sprečavao daljnji napredak lovstva u Hrvatskoj. Da stvar po osnivače HSLD-a bude alarmantnija, među krivolovcima bio je pozamašan broj seljaka koji su opetovano ignorirali molbe i upozorenja Društva te na taj način stvarali veliki problem kako samom ugledu Društva i GS-a, tako i lovstvu i zaštiti divljači u cjelini.

Summary

In order to organize life and upgrade living standards of Croatia, Croatia's peasantry had a wide range and variety of activities, in the second half of 1930s in Croatia. One of the activities included establishing and activities of Peasants' hunt associations of Croatia, which played an important and interesting part. The economy-based umbrella organization »Sloga« established the Peasants' hunt associations of Croatian order to take over wild game hunting and place it under its wing and control. Pursuing this goal, a number of actions and events took place, all aimed at organizing peasants, as Sloga members, in hunting activities.

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen V. / Broj 5
Zagreb - Samobor 2009.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb
(moderator: Hrvoje Petrić)

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: doc. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Urednici / Editors-in-chief:

Hrvoje Petrić, Drago Roksandić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb, Hrvatska), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula, Hrvatska), Zrinka Blažević (Zagreb, Hrvatska), Tatjana Buklijaš (Cambridge, UK), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb, Hrvatska), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Halil İnalçik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci, Hrvatska), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb, Hrvatska), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb, Hrvatska), Ivan Mirnik (Zagreb, Hrvatska), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb, Hrvatska), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb, Hrvatska), Marko Šarić (Zagreb, Hrvatska), Mladen Tomorad (Zagreb, Hrvatska), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Hrvatska), Zlata Živaković Kerže (Osijek, Hrvatska)

Grafički urednik / Graphic design:

Alojz Zaborac

Prijelom / Layout:

Meridijani, Hrvoje Herceg

Lektura / Language editing:

Aleksandra Slama i Dražena Santini

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN:

1845-5867

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2009.

Adresa uredništva / Mailing adress:

Hrvoje Petrić (urednik)
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@inet.hr

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije
